

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA LUG‘AT USTIDA ISHLASHNING NAZARIY- METODIK ASOSLARI

Altin Kadambayevna Raximova

Urganch innovatsion university nodavlat ta’lim muassasasi
“ijtimoiy-gumanitar fanlar va tillar” kafedrası o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Bu maqolada tilning lug‘at tarkibi ma’nosida leksika atamasi qo‘llanishi, leksika – tildagi so‘zlarning yig‘indisi, majmuidir ekanligi, leksika atamasi adabiy tilning lug‘at tarkibi ma’nosida qo‘llanishi bilan bir qatorda biror sheva yoki lahjaning, ma’lum bir kasb-hunar, sohaning lug‘at tarkibini ifodalash uchun ham ishlatilishi bo‘yicha ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Leksika, lug‘at tarkibi, lahja, frazeologik birlik, astroponimlar, toponimlar, zoonimlar, taqlid so‘zlar.

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрывается использование термина лексика в смысле лексического состава языка, лексика – совокупность, совокупность слов в языке, наряду с употреблением термина лексика в смысле словарного состава литературного языка для обозначения лексического состава какого-либо диалекта или наречия, определенной профессии, отрасли.

Ключевые слова: лексика, лексика, диалект, фразеологизм, астрономы, топонимы, зоонимы, слова-подражатели.

ABSTRACT

This article reveals the use of the term lexicon in the sense of dictionary composition of a language, the fact that Lexicon is the sum, set of words in a language, the term lexicon is used in the sense of dictionary composition of a literary language, as well as the use of a dialect or dialect, a particular profession, a field, to represent

Keywords: lexicon, dictionary content, dialect, phraseological unit, astroponyms, toponyms, zoonyms, imitations.

Dunyoning barcha tillarida bo‘lgani kabi milliy tilimizning ham o‘ziga xos tabiati va madaniy-estetik belgilari mavjud.

Tilning lug‘at tarkibi muayyan tilda mavjud bo‘lgan so‘z va iboralar majmuidan iboratdir. So‘z va iboralar birgalikda tilning lug‘aviy birliklarini tashkil etadi. So‘z – lug‘aviy birlik, ibora esa frazeologik birlik deb yuritiladi.

O‘zbek tili lug‘at tarkibi keng ma’noda adabiy tildagi so‘zlar bilan bir qatorda shevalar hamda kasb-hunarga, shuningdek, ma’lum ijtimoiy guruhga oid so‘zlarni ham o‘z ichiga qamrab oladi. Kishi ismlari, laqablar, taxalluslar (antroponimlar), joy nomlari (toponimlar), yulduz va sayyoralar nomlari (astroponimlar), hayvonlarga berilgan maxsus nomlar (zoonimlar) kabi atoqli otlar ham tilning lug‘at tarkibiga kiradi. Lug‘at tarkibi tilning boyligini o‘zida aks ettiradi. Qaysi til so‘zga boy bo‘lsa, o‘sha til shunchalik taraqqiy etgan hisoblanadi.

Tilning lug‘at tarkibi doimo o‘shida, o‘zgarishda bo‘ladi. Bunda o‘tmishda ishlatilgan bir qancha so‘zlarning eskirib iste’moldan chiqishi, avvallari faol qo‘llangan so‘zlarning nofaol qatlamga o‘tishi, ilgarilari kam ishlatilgan so‘zlarning faollashishi, so‘z ma’nosining kengayishi

va torayishi, soʻzlarning koʻchma maʼnoda qoʻllanishi kabi holatlar kuzatiladi. Jamiyat taraqqiy etib borishi natijasida tilning lugʻat tarkibi ikki omil: ichki va tashqi manbalar asosida boyib boradi. Ichki omil deyilganda oʻzbek tilining oʻz imkoniyatlari, qonun-qoidalari asosida yangi soʻzlar hosil qilinishi, yasalishi hamda sheva va lahjalardan adabiy tilga soʻz qabul qilinishi tushuniladi. Lugʻat tarkibi tashqi manba – boshqa tillardan soʻz oʻzlashtirish orqali ham boyiydi.

Tilning lugʻat tarkibi maʼnosida leksika atamasi ham qoʻllaniladi. Darhaqiqat, leksika – tildagi soʻzlarning yigʻindisi, majmuidir. Leksika atamasi adabiy tilning lugʻat tarkibi maʼnosida qoʻllanishi bilan bir qatorda biror sheva yoki lahjaning, maʼlum bir kasb-hunar, sohaning lugʻat tarkibini ifodalash uchun ham ishlatiladi. Masalan, oʻzbek shevalari leksikasi, oʻgʻuz lahjasi leksikasi.

Maʼlumki, tildagi barcha soʻzlar muayyan bir maʼnoga ega boʻladi. Lekin ular obʼektiv borliqdagi narsa-hodisa, belgi, harakat kabilarni bildirishi (tushuncha ifodalashi) va bunday xususiyatga ega boʻlmasligi mumkin. Xuddi mana shu nuqtai nazardan soʻzlar ikki guruhga: 1) tushuncha ifodalaydigan soʻzlar va 2) tushuncha ifodalamaydigan soʻzlarga boʻlinadi. Tushuncha ifodalash – faqat mustaqil soʻzlarga (olmosh bundan mustasno) xos xususiyatdir. Masalan, paxta, suv, kitob, oq, qizil, tekis, tez, sekin, oʻylamoq, yugurmoq, ushlamoq soʻzlari maʼlum narsa, belgi, harakatni bildiradi, shu narsa, belgi, harakat haqidagi tushunchani ifodalaydi. Bu xususiyat shu soʻzlarning maʼnosi hisoblanadi.

Mustaqil soʻz turkumlaridan boshqa turkumlarga oid soʻzlar, chunonchi, yordamchi soʻzlar (bilan, uchun, va, hamda, agar, hatto, basharti kabilar), undovlar (eh, ehe, oh, voh, uf, ey, voy singarilar), taqlid soʻzlar (taq, gup, ship, lip-lip, yilt-yilt, dup-dup, duk-duk va boshqalar), modal soʻzlar (albatta, darvoqe, ehtimol, shubhasiz, darhaqiqat kabilar) tushuncha ifodalamaydi. Chunki bu soʻzlar obʼektiv borliqdagi narsa, belgi, harakat kabilarni atamaydi. Shu bois ularda tushuncha ifodalash xususiyati yoʻq.

Demak, aytilganlardan anglashiladiki, faqat tushuncha ifodalaydigan soʻzlarga leksik maʼnoga ega boʻladi. Tildagi soʻzlarning asosiy qismini ana shu tipdagi soʻzlar tashkil etadi.

Har bir xalq tilida shu xalqning bilimi, turmushi, mashgʻuloti va yashash sharoiti, shu bilan birga, uning boshqa xalqlar bilan boʻlgan munosabatlari aks etadi. Tillar orasidagi haqiqiy ayirmaning faqat leksikaning boyligi yoki kambagʻalligi tashkil etadi. Leksikaning tarkibi xalqning bilimiga mos keladi, shu bilan faqat uning turmushdagi mashgʻuloti va hayot tarzi hamda qisman, uning boshqa xalqlar bilan aloqasi haqida ozmi-koʻpmi guvohlik beriladi. Tilning xalq tarixi bilan bogʻliqligi shu til leksikasida ochiq koʻrinadi. Tovush va grammatik qurilish taraqqiyotida buni maʼlum darajadagina kuzatish mumkin boʻlsa, lugʻat tarkibining taraqqiyoti jamiyat tarixi bilan bevosita bogʻliqdir.

1. Leksika ijtimoiy hayotdagi barcha oʻzgarishlarni, xalq bosib oʻtgan tarixiy yoʻlning izlarini oʻzida aks ettiradi, saqlab qoladi.

2. Har qanday tilning tarixi shu til mansub boʻlgan xalqning ijtimoiy tarixini aks ettiradi. Asl soʻzlar tilning shakllanish davrida qanday narsalar muhim rol oʻynaganligini, tilning lugʻat tarkibi xalq nima toʻgʻrisida fikr yuritishini, sintaksis esa qanday fikr yuritishini koʻrsatadi.

3. Lugʻat tarkibining boshqa tildan kirgan soʻzlar hisobiga boyishi turli xalqlar va millatlarning siyosiy-iqtisodiy munosabatlari zaminida yuzaga keladi.

Lugʻat tarkibining boshqa tildan kirgan soʻzlar hisobiga boyishi til taraqqiyotining hal qiluvchi hodisalaridan biridir.

Lugʻat tarkibi tilda mavjud bulgan barcha soʻzlarning yigʻindisidan iborat. U tilning qanday ahvolda ekanligini koʻrsatadi. Lugʻat tarkibi qancha boy va xilma-xil boʻlsa, til ham shunchalik boy va taraqqiy qilgan boʻladi.

Lugʻat tarkibi kishilik jamiyatining taraqqiyoti jarayonida yangi soʻzlar hisobiga boyib boradi, eskirib qolgan soʻzlar undan chiqib ketadi.

Hozirgi oʻzbek tili lugʻat tarkibida tubandagi asosiy qatlamlar mavjud:

1. Kundalik turmushda ishlatiladigan, hamma uchun tushunarli boʻlgan soʻzlar:

1) oziq-ovqatga doir predmetlarning nomlari: *osh, yog, gurunch, sabzi, piyoz, non, bugʻdoy, sut, qatiq* kabilar;

2) tabiiy borliqqa oid nomlar: *yer, quyosh, oy, yulduz, suv, gʻor, Oʻt, yoʻl, qor, yomgʻir, qirov, bulut, tuman, tong, daryo, osmon* kabilar;

3) odam, hayvon va boshqa tirik mavjudotlarga oid nomlar: *kishi, bola, xotin, er, dehqon, yor, doʻst, ot, qush, it, eshak, ilon sigir, buzoq, baliq, qurt, chivin*;

4) odam va hayvon aʼzolarining nomlari: *bosh, oyoq, barmoq, yurak, qoʻl, koʻz, qosh, yuz, burun, tirnoq, tuyoq, jun, teri, kalla* kabilar;

5) qarindoshlikka, oilaga oid nomlar: *ota, ona, oʻgʻil, qiz, opa, singil, farzand, amma, xola, togʻa, ogʻa-ini* kabilar;

6) muhim qurol nomlari: *bolta, pichoq, qaychi, kurak arqon, oʻroq, elak, chiroq, dasta, kitob, qalam, mashina, samolyot* kabilar;

7) jamiyatga oid nomlar: *yurt, jamoa, xalq, mamlakat* kabilar;

8) muhim ish-harakatlarning nomlari: *yurmoq, ichmoq, emoq, bormoq, kelmoq, olmoq, bermoq, sotmoq, yotmoq, oʻtirmoq, oʻtmoq, oʻsmaq* kabilar;

9) asosiy olmoshlar: *kim, nima, men, sen, biz, siz, u, bu, shu* kabilar;

10) sonlar: *bir, ikki, uch, ...oʻn, yuz, ming...*;

11) holat va belgi nomlarini ifodalaydigan soʻzlar; *yaxshi, yomon, oʻng, toʻgʻri, achchiq, chuchuk, oq, qora, qizil, sariq, koʻk, eski, yangi, oʻtkir, oʻtmas* kabilar.

2. Til taraqqiyoti jarayonida yangi paydo boʻlgan soʻzlar va iboralar: *axborot texnologiyalari, axborot resurs markazi, internet kafe, chip, debat, monitoring, menejment, aktsiyonerlik jamiyati, fermer, veb sahifa, elektron pochta, shou biznes* kabilar.

3. Isteʼmoldan chiqib ketgan boʻlsa ham hali koʻpchilikka tushunarli boʻlgan soʻzlar: *omoch, charx, pud, botmon, sarjin* (ruscha *sarjen*), *objuvoz, podsho, guvala, bosmachi, jallod, kanizak, qul, amir* va boshqalar.

4. Turli kasb-hunarga doir boʻlgan soʻzlar: *sakmanchi* (qoʻzilarni qarovchi chorvador), *tegarchik* (aravaga doir), *dexsan* (kulolchilikda ishlatiladigan tosh oʻgʻircha), *gʻundak* (tandirchilar asbobi), *chorabzal* (iskanasimon asbob), *randa, daroz randa, oxorchi, taxpilchi, charxkash, naychakash* va boshqalar.

5. Fan va texnikaga oid boʻlgan turli atamalar: *transformator, vibrator, lobzik, svarshik, mexanik, injener, texnik, professor, dotsent, penitsillin, streptotsid, xirurg, akademiya, fonetika, morfologiya, arxeologiya, botanik, zoologiya, anatomiya, fizika* va boshqalar.

6. Turli his-tuygʻularni ifodalaydigan (emotsional-ekspressiv ottenkaga ega boʻlgan), shuningdek, nutqda biron uslubiy rangi bilan ajraladigan soʻzlar: *obbo, ura, hax, iye, tars-turs, vij-vij, lip-lip; likillamok, lapanglamoq ingillamoq, manglay, balchiq, toʻzon, chechak, soʻloqmon, dovdir, shallaqi, laʼnati* va boshqalar.

7. Turli dialektlarga oid soʻzlar: *ulkan, oyi, kallapoʻsh, choʻgirma, taxya, taka, kurra*

(«xo'tik»), *et* («go'sht») va boshqalar.

8. Turli sinfiy jargonlar, zodagonlar nutqiga mansub bo'lgan so'zlar, iboralar: *oftobi olam, olam panoh; o'g'rilar, savdogarlar* va boshqalar tilida ishlatiladigan yashirin so'zlar (argolar): *yakan* («pul»), *danab* («xotin»), *kalmata* («so'z»), *o'viz* («non»), *bedana* («to'pponcha») va boshqalar.

Leksemalarning ishlatilish doirasi chegaralanmagan va chegaralangan bo'lishi mumkin. Bunday ikki guruhga ajralish asosan ot, sifat, ravish va fe'l turkumlaridagi leksemalarga xosdir. Son va olmosh turkumlarida, shuningdek, bog'lovchi, yuklama, ko'makchi va undovlarda ishlatilish doirasi chegaralangan so'zlar.

I. Ishlatilish doirasi chegaralanmagan leksemalar o'zbek tilida so'zlashuvchilarning barchasi uchun umumiy bo'lgan, hammaga tushunarli va hammaning nutqida bir xil darajada qo'llanadigan so'zlardir: *bosh, qo'l, ko'z, daraxt, meva* (otlar); *oq, qora, qizil, katta, kichik, yaxshi, yomon* (sifatlar); *tez, oz, ko'p, jo'rttaga, atayin* (sifat va ravishlar); *yurmoq, ishlamoq, o'qimoq, yozmoq* (fe'llar) va b.lar. Bunday leksemalar *umumxalq lug'aviy birliklar (leksikasi)* deb ham yuritiladi.

II. Ishlatilish doirasi chegaralangan leksemalar dialektga, kasb-hunar leksikasiga va jargon-argolarga xos so'zlardir. Jonli so'zlashuvda ishlatiladigan vulgarizmlar ham qo'llanishi chegaralangan lug'aviy birliklar sanaladi.

Boshlang'ich sinflarda lug'aviy birliklar ustida ishlash vazifalari.

“O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim to'g'risida “ gi Nizomda ta'kidlanganidek: “Boshlang'ich ta'lim o'qish, yozish, sanash, o'quv faoliyatining asosiy malaka va ko'nikmalari, ijodiy fikrlash, o'zini-o'zi nazorat qilish uquvi, nutq va xulq-atvor madaniyati, shaxsiy gigiena va sog'lom turmush tarzi asoslarining egallab olinishi ta'minlashga da'vat etilgan”. Shu asosga ko'ra, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning umummadaniy va axloqiy ko'nikmalari, dastlabki savodxonlik malakalari shakllantirilishi lozim.

Boshlang'ich ta'lim jarayoni bolaning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o'z-o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog'lom bo'lishga moddiy borliq go'zalliklarini his eta olishgab, go'zallik va nafosatdan zavqlana olish, milliy urf-odatlarini o'zida singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o'rgatadi.

Maktabda nutq o'stirishning muhim vazifalaridan bin lug'at ustida ishlashni yaxshilash, tartibga solish, uning asosiy yo'nalishlarini ajratish va asoslash, o'quvchilarning lug'atini boyitish jarayonini boshqarish hisoblanadi.

Maktabda lug'at ustida ishlash metodikasi to'rt asosiy yo'nalishni ko'zda tutadi:

1. O'quvchilar lug'atini boyitish, ya'ni yangi so'zlarni, shuningdek, bolalar lug'atida bo'lgan ayrim so'zlarning yangi ma'nolarini o'zlash-tirish. Ona tilining lug'at boyligini bilib olish uchun o'quvchi o'z lug'atiga har kuni 8—10 ta yangi so'zni, shu jumladan, ona tili darklarida 4—6 so'zni qo'shishi, ya'ni shu so'zlar ma'nosini o'zlashtirishi lozim.

2. O'quvchilar lug'atiga aniqlik kiritish. Bu o'z ichiga quyidagilarni oladi:

1) o'quvchi puxta o'zlashtirmagan so'zlarning ma'nosini to'liq o'zlashtirish, ya'ni shu so'zlarni matnga kiritish, ma'nosi yaqin so'zlarga qiyoslash, antonim tanlash yo'llari bilan ularning ma'nosiga aniqlik kiritish;

2) so'zning kinoyali ma'nosini, ko'p ma'noli so'zlarni o'zlashtirish;

- 3) soʻzlarning sinonimlarini, sinonim soʻzlarning maʼno qirralarini oʻzlashtirish;
 - 4) ayrim frazeologik birliklarning maʼnosini oʻzlashtirish.
3. Lugʻatni faollashtirish, yaʼni oʻquvchilar maʼnosini tushunadigan, ammo oʻz nutq faoliyatida ishlatmaydigan nafaol lugʻatidagi soʻzlarni faol lugʻatiga oʻtkazish. Buning uchun shu soʻzlar ishtirokida soʻz birikmasi va gaplar tuziladi, ular oʻqiganlarni qayta hikoyalash, suhbat, bayon va inshoda ishlatiladi.
4. Adabiy tilda ishlatilmaydigan soʻzlarni oʻquvchilar faol lugʻatidan nafaol lugʻatiga oʻtkazish. Bunday soʻzlarga bolalarning nutq muhiti taʼsirida oʻzlashib qolgan adabiy til meʼyoriga kirmaydigan, ayrim adabiy asar va soʻzlashuv tilida qoʻllanadigan sodda soʻz va iboralar, sheva va ijtimoiy guruhga oid soʻzlar kiradi. Adabiy til meʼyori degan tushunchani oʻzlashtirgach, oʻquvchilar yuqorida izohlangan soʻzlar oʻrniga adabiy tildagi soʻzlardan foydalana boshlaydilar. Adabiy tilga oid malakalari mustahkamlangan sayin shevaga, jargonga oid soʻzlar, soʻzlashuv tilida ishlatiladigan sodda soʻz va iboralar oʻquvchilarning faol lugʻatidan chiqib keta boshlaydi.

Xulosa. Taʼlimdan asosiy maqsad bolalarga bilim berishgina emas, balki bilim olish yoʻllarini oʻrgatish, ularni taʼlim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish demakdir. Yangicha ijtimoiy, iqtisodiy sharoitda ona tilini oʻqitish mazmunini takomillashtirish, darslarni jahon andozalariga mos ravishda tashkil qilish oʻquvchi faolligini oshiradigan muhim omillardan hisoblanadi.

Nutqiy faoliyatda har bir til hodisasining oʻz oʻrni, oʻz vazifasi bor. Yoshlar til imkoniyatidan vaziyatga qarab foydalanish malakasiga ega boʻlishlari, oʻz fikrini aniq ifodalashga, zarur boʻlgan soʻz va gap shakllari, ibora va tasviriy ifodalarni tanlay va qoʻllay bilishlari davr talabidir. Buning uchun boshlangʻich sinf oʻqituvchisi oʻz ixtisosligini puxta bilishi, ilgʻor pedagogik texnologiya hamda zamonaviy oʻquv – texnik vositalaridan yaxshi xabardor boʻlishi lozim. Shundagina taʼlim samarasi ham, oʻqitish darajasi ham yuqori boʻladi.

Boshlangʻich taʼlimda dars beruvchi oʻqituvchi haqiqiy ijodkor boʻlishi, taʼlim jarayonida oʻquvchining mavzuni tinglash, anglash, erkin va mustaqil fikrlash, qiyoslash, farqlash, alohidaliklarga ajratish va tasnif qilishga yoʻnaltirilgan faoliyatini ragʻbatlantirishi, oʻz fikri, gʻoyalarini oʻzgalarga yetkaza bilish koʻnikma va malakalarining shakllanishini nazorat qilishi, boshqarishi darkor. Shuningdek, u yoshlarning axloqiy-maʼnaviy tarbiyasi bilan shugʻullanishi, ularga sharqona muloqot odobi, milliy anʼanalarimizga hurmat, ona Vatanga muhabbat tuygʻusi kabi zaruriy xislatlarni singdira bilishi lozim.

Boshlangʻich sinflarda oʻqish darslariga oʻquvchilarni ona tilini puxta oʻzlashtirishga tayyorlashning ajralmas qismi, taʼlim jarayonida ularni axloqiy-estetik tarbiyalashning muhim vositasi sifatida qaraladi. Boshlangʻich sinf oʻquvchilariga leksik bilimlar berish faqat ona tili darslari bilan chegaralanib qolmasdan, oʻqish darslari davomida ham oʻrgatib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2016.-56 B.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2017.-488 B.
3. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulugʻ xalqning ishi ham ulugʻ, hayoti yorugʻ va kelajagi farovon boʻladi.- Toshkent: “Oʻzbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2019.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi” to‘g‘risidagi Farmoni (Xalq so‘zi. 2017 yil, 8 fevral).
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli farmoni// (Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son, 21.04.2022-y., 06/22/113/0330-son)
6. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni.- Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020-y., 03/20/637/1313-son.
7. Boshlang‘ich ta‘lim konsepsiyasi // Boshlang‘ich ta‘lim, 1998, 6-son, 12-18-betlar.
8. Umumiy o‘rta ta‘limning Davlat Ta‘lim Standarti va o‘quv dasturi (Boshlang‘ich ta‘lim).- Toshkent, 2017.-249 B.
9. Hamrayev M., Muhamedova D., Shodmonqulova D., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh. Ona tili.-Toshkent: “Moliya-Iqtisod”, 2007.-309 B.
10. Jumayeva A. Mahoratli o‘qituvchi usul yaratadi// Boshlang‘ich ta‘lim, 2018, 11-son, 12-bet.
11. Matchonov S., G‘ulomova X. va boshqalar. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish.- Toshkent: , “Yangiyul Poligraph servise”, 2008.-225 B.
12. Qosimova K., Matchonov S. , G‘ulomova X., Yo‘ldasheva SH., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitish metodikasi. -Toshkent, «Nosir», 2009.-351 B.
13. Talabova D. O‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini o‘stirishda samarali usullari // Boshlang‘ich ta‘lim, 2018, 6-son, 24-25-betlar.
14. Umarova M., Hamroqulova X., Tojiboyeva R. O‘qish kitobi. 3-sinf uchun darslik.- Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017.-154 B.
15. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildli / A. Madvaliev tahriri ostida. – Toshkent: O‘zb. mil. ens., 2006-2008.
16. G‘ulomova X., Boqiyeva H. O‘quvchilar lug‘atini boyitish// Boshlang‘ich ta‘lim, 2011, 10-son, 10-11-betlar.
17. Internet ma‘lumotlari: [www ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
https://www.google.com/search?q=lug+at+birliklarning+qo%27llanilishi&rlz=1C1GGRV_enUZ794UZ794&oq=lug%60at+birlik&aqs=chrome.2.69i57j3312.10150j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8